

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

**МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДЕЙ
З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ
методичні рекомендації
для організації самостійної роботи студентів
спеціальності 6.130102 Соціальна робота**

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
соціальної роботи
Протокол № 5 від 27 грудня 2015 р.

Чернігів ЧНТУ 2016

УДК 364-78:613-056.2(072)

ББК С541.133

О-79

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри соціальної роботи Чернігівського національного технологічного університету, протокол № 5 від 27 грудня 2015 р.

Рецензенти: Торубара Олексій Миколайович, доктор педагогічних наук, професор

Коленіченко Тетяна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент

Відповідальний за випуск Сила Тетяна Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент

О-79 Острянюк Т.С. Медико-соціальні проблеми людей з функціональними обмеженнями: Методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів спеціальності 6.130102 Соціальна робота / Т.С. Острянюк. – Чернігів : ЧНТУ, 2016. – 45 с.

У посібнику представлено мету, завдання, структуру, основний зміст курсу «Медико-соціальні проблеми людей з функціональними обмеженнями», а також схарактеризовано основні компетенції, які формуються в результаті його вивчення. Основну увагу зосереджено на самостійній роботі студентів. З цією метою визначено коло проблем, які винесені на самостійне опрацювання, надано методичні рекомендації для оптимізації індивідуальної роботи над матеріалами до курсу. До кожної теми складено перелік літератури, яка дозволяє опанувати програмовий матеріал. Для перевірки рівня засвоєння знань з курсу розроблено й запропоновано контрольні запитання до тем.

Посібник призначено для студентів, які навчаються за спеціальністю «Соціальна робота», викладачів, фахівців з соціальної роботи.

УДК 364-78:613-056.2(072)

ББК С541.133

О-79

© Т.С. Острянюк, 2016

© ЧНТУ, 2016

ЗМІСТ

Передмова	5
1 Програма навчальної дисципліни «Медико-соціальні проблеми людей з функціональними обмеженнями»	7
1.1. Структура навчальної дисципліни	11
1.2. Теми для самостійної роботи студентів	13
1.3. Методи поточного та підсумкового контролю	15
2 Тематика самостійної роботи	17
2.1 Основні проблеми людей з функціональними обмеженнями у сучасному суспільстві	17
2.1.1. План	17
2.1.2. Завдання для студентів	17
2.1.3. Питання для самоконтролю	17
2.1.4. Методичні рекомендації	18
2.1.5. Література	19
2.2 Специфіка організації соціального середовища для людей із обмеженими функціональними можливостями	20
2.2.1. План	20
2.2.2. Завдання для студентів	20
2.2.3. Питання для самоконтролю	20
2.2.4. Методичні рекомендації	21
2.2.5. Література	21
2.3 Встановлення причинного зв'язку інвалідності зі службою у Збройних Силах	22
2.3.1. План	22
2.3.2. Завдання для студентів	22
2.3.3. Питання для самоконтролю	22
2.3.4. Методичні рекомендації	23
2.3.5. Література	23
2.4 Нормативно-правова база соціального захисту людей з інвалідністю в Україні	24
2.4.1. План	24
2.4.2. Завдання для студентів	24
2.4.3. Питання для самоконтролю	24
2.4.4. Методичні рекомендації	24
2.4.5. Література	25
2.5 Психологічна реабілітація людей з інвалідністю	25
2.5.1. План	25
2.5.2. Завдання для студентів	26
2.5.3. Питання для самоконтролю	26

	2.5.4. Методичні рекомендації	26
	2.5.5. Література	26
2.6	Забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму: теорія та реалії	27
	2.6.1. План	27
	2.6.2. Завдання для студентів	27
	2.6.3. Питання для самоконтролю	28
	2.6.4. Методичні рекомендації	28
	2.6.5. Література	29
2.7	Проблеми здобуття освіти дітьми з особливими потребами та можливості їх розв'язання. Профорієнтація та працевлаштування людини, що має функціональні обмеження	29
	2.7.1. План	29
	2.7.2. Завдання для студентів	30
	2.7.3. Питання для самоконтролю	30
	2.7.4. Методичні рекомендації	30
	2.7.5. Література	31
2.8	Сутність та структура соціально-культурної реабілітації людей з функціональними обмеженнями	32
	2.8.1. План	32
	2.8.2. Завдання для студентів	33
	2.8.3. Питання для самоконтролю	33
	2.8.4. Методичні рекомендації	34
	2.8.5. Література	34
3	Перелік питань до заліку	36
4	Творчі завдання	39
	Рекомендована література	41

Передмова

Інвалідність – соціальне явище, уникнути якого неможливо у жодному суспільстві. У всьому світі майже кожна десята людина має ті чи інші обмеження, з них майже 470 млн. осіб працездатного віку. Ці дані засвідчують масштаб та глобальний характер проблеми інвалідності. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю наголошують на тому, що кожна людина та її потреби важливі для суспільства. Ставлення у суспільстві до цієї соціальної групи населення, як до пацієнтів, яким необхідно опікуватися і які не можуть брати активну участь у суспільному житті, змінилося на ставлення до них, як до повноправних членів суспільства, які мають рівні права як і інші громадяни. Однак, в Україні продовжує панувати «медичний» підхід до проблеми інвалідності, а не «соціальний», про що засвідчують заходи державної соціальної політики. Люди з функціональними обмеженнями – одна з найуразливіших категорій населення, яка потрапляє під дію стигми, оскільки більшість з них у випадку, коли їхні права порушуються, неспроможні захистити їх. Наявність у суспільстві значної кількості людей з обмеженими можливостями породжує низку специфічних проблем, які вимагають їх врахування у функціонуванні державного механізму, виробництві, будівництві, транспорті, спеціалізації громадських організацій та інших сфер людської діяльності. Значна кількість населення з інвалідністю потребує вирішення багатьох проблем, що пов'язані із розширенням можливостей людського розвитку. На жаль, проблеми фізичної доступності людей з обмеженими фізичними можливостями, їхнього сприйняття у суспільстві позбавлені уваги суспільства. Усвідомлюючи інвалідність як складне соціальне явище, яке поєднує взаємовідносини між індивідом, що має вади, соціальним контекстом, в якому певна ситуація має місце, і значенням, яке їй приділяється, можна передбачити, що проблеми інвалідів можуть бути вирішеними настільки, наскільки суспільство готове змінити свої звички і очікування, щоб включити людей, котрі мають певні відхилення, в соціальне життя. На сьогоднішній день організація реабілітації, захисту, допомоги та підтримки постають пріоритетними напрямками соціальної роботи. Головним її завданням є створення рівних можливостей, інтеграція діяльності як державних органів, так і громадських, приватних ініціатив різного спрямування з метою найбільш повного задоволення потреб цієї категорії людей та їх сімей у їх самореалізації, розкритті власної корисності. Розуміння та усвідомлення проблем людей з обмеженими фізичними можливостями – забезпечення архітектурної, комунікативної, інформаційної безбар'єрності стане початком реалізації їхніх прав та реалізації потреб.

Саме тому, мета навчальної дисципліни "Медико-соціальні проблеми людей з функціональними обмеженнями" полягає у засвоєнні студентами

необхідних знань щодо актуальних проблем людей з функціональними обмеженнями.

Основними **завданнями курсу** є:

- засвоєння правових основ регламентації життєдіяльності людей з функціональними обмеженнями;
- з'ясування причин функціональних обмежень та шляхів їх попередження;
- ознайомлення зі способами організації реабілітації людей з функціональними обмеженнями.
- виявлення проблем медичного обслуговування та експертизи тимчасової непрацездатності;

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

- коло людей з функціональними обмеженнями;
- проблеми осіб з тимчасовою непрацездатністю, організацію експертизи тимчасової непрацездатності;
- медико-соціальні проблеми людей з інвалідністю та шляхи їх розв'язання;
- структуру і функції органів, що визначають інвалідність, організацію їх роботи;
- підстави встановлення групи та причини інвалідності;
- проблеми і напрямки реабілітації інвалідів, організацію реабілітаційної роботи.

Студенти повинні **вміти**:

- аналізувати і застосовувати нормативні акти, що стосуються проблем людей з функціональними обмеженнями;
- користуватися необхідними прийомами і методами роботи з людьми, що мають функціональні обмеження
- застосовувати набуті знання в практичній діяльності, що забезпечують формування таких **компетенцій**:

- ✓ соціально-особистісних;
- ✓ загальнонаукових;
- ✓ інструментальних;
- ✓ професійних.

Викладання навчальної дисципліни має проводитися у доступній для студентів формі, зважаючи на рівень їх підготовки і складність наукової термінології курсу. Велика кількість годин відводиться на самостійну роботу. Самостійна робота передбачає науковий пошук актуальних проблем навчальної дисципліни «Медико-соціальні проблеми людей з функціональними обмеженнями».

1 Програма навчальної дисципліни «Медико-соціальні проблеми людей з функціональними обмеженнями»

Змістовий модуль 1. Вступ до курсу. Проблеми медичного обслуговування та охорони здоров'я

Тема 1. Вступ. Інвалідність як суспільна проблема

Предмет і мета вивчення дисципліни. Основні завдання дисципліни. Структура навчального курсу. Навчально-методична література з дисципліни. Терміни і означення. Поняття про хворобу та її компоненти. Визначення сутності основних понять дисципліни: «хвороба», «функціональні обмеження», «працездатність», «непрацездатність», «інвалід», «інвалідність». Працездатність людини та її порушення. Еволюція суспільних поглядів на інвалідність. Класифікація людей з особливими потребами. Інвалідність, її фактори та моделі. Типологія інвалідності.

Основні права людей з інвалідністю та проблеми їх реалізації. Заклади, що забезпечують навчання і виховання «особливих дітей» відповідно до порушень у їх розвитку. Визначення «інвалідності» та «осіб з інвалідністю» в законодавстві різних країн.

Тема 2. Основні проблеми людей з функціональними обмеженнями у сучасному суспільстві

Ставлення до «особливих» людей на різних етапах суспільного розвитку (зарубіжний і вітчизняний досвід). Соціальні, психологічні та побутові проблеми людини з особливими потребами та її найближчих родичів на кожному віковому етапі її розвитку (народження дитини, ранній вік, дошкільний вік, шкільні роки (в тому числі підлітковий період розвитку), юнацький вік, доросле життя). Соціальні проблеми людей з інвалідністю на різних рівнях соціальної структури суспільства (макро-, мезо-, екзо- та мікрорівень).

Тема 3. Організація охорони здоров'я населення України

Поняття охорони здоров'я, її організація. Організація медичної допомоги: структура закладів, їх призначення. Характеристика основних функцій різних закладів медичної допомоги. Організація і особливості медичного обслуговування людей з функціональними обмеженнями.

Тема 4. Організація тимчасової непрацездатності

Тимчасова непрацездатність та її види. Організація і правові основи експертизи тимчасової непрацездатності. Функції лікуючого лікаря та заступника головного лікаря по експертизі. Функції та завдання лікарсько-консультаційної комісії (ЛКК).

Тема 5. Листок непрацездатності: основні правила оформлення та видачі

Листок непрацездатності: функції, зміст бланка, основні правила видачі. Особливості порядку видачі листка непрацездатності: при захворюваннях і травмах; при вагітності і пологах; по догляду за хворим членом сім'ї.

Тема 6. Специфіка організації соціального середовища для людей із обмеженими функціональними можливостями

Основні проблеми людини з особливими потребами, пов'язані з її доступом до об'єктів соціальної інфраструктури.

Законодавче вирішення проблем архітектурно-просторових перешкод для людей з інвалідністю та проблеми реалізації законодавства на місцях.

Змістовий модуль 2. Основні причини інвалідності, шляхи їх попередження

Тема 7. Органи, що встановлюють інвалідність, їх структура та функції

Система органів медико-соціальних експертних комісій. Завдання керівних і наукових органів МСЕК. Функції первинних загальних МСЕК. Призначення і завдання спеціалізованих МСЕК. Особливості діяльності вищих МСЕК.

Тема 8. Експертне встановлення категорії (причини) інвалідності. Аналіз причин функціональних обмежень, шляхи попередження

Етіологічний аналіз причин інвалідності. Офіційна класифікація причин функціональних обмежень, підстави їх встановлення. Дитяча інвалідність: діти-інваліди та інваліди з дитинства. Інвалідність у зв'язку з аварією на ЧАЕС. Поняття нещасного випадку, каліцтва, аварії та катастрофи. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків на виробництві. Поняття професійного захворювання. Правові основи та особливості експертизи при встановленні інвалідності від професійного захворювання.

Тема 9. Підстави встановлення груп інвалідності

Вступні положення, загальні підстави, критерії визнання людини інвалідом. Підстави для встановлення I-II-III групи інвалідності. Порівняльний аналіз груп інвалідності.

Тема 10. Інвалідність внаслідок трудового каліцтва та професійного захворювання

Поняття нещасного випадку, каліцтва, аварії та катастрофи. Класифікація нещасних випадків. Нещасні випадки, що кваліфікуються як трудове каліцтво. Нещасні випадки, пов'язані з трудовою діяльністю. Правове та клінічне обґрунтування діагнозу професійного захворювання.

Порядок встановлення, розслідування та обліку професійних захворювань.

Тема 11. Встановлення причинного зв'язку інвалідності зі службою у Збройних Силах, перебування у зоні АТО

Вступні положення, правові основи теми. Формулювання причин інвалідності у колишніх військовослужбовців. Особливості порядку встановлення категорії інвалідності залежно від причин звільнення зі Збройних Сил. Можливості встановлення причинного зв'язку при відсутності

основних підтверджуючих документів. Оформлення інвалідності пораненим бійцям АТО.

Тема 12. Нормативно-правова база соціального захисту людей з інвалідністю в Україні

Сутність понять «інвалід», «дитина-інвалід», «інвалідність» через призму українського та міжнародного законодавства.

Процедура встановлення інвалідності у дітей та дорослих. Підбір навчально-виховних закладів для дітей з особливими потребами. Законодавство про навчання і працевлаштування людей з інвалідністю. Основні напрями соціальної підтримки людей з інвалідністю в Україні (на основі аналізу нормативно-правової соціальної роботи із даною категорією населення). Аналіз законодавства України у сфері соціального захисту інвалідів: Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991р.); Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2006 р.); Закон України «Про освіту» (1991 р.); Закон України «Про дошкільну освіту» (2001 р.); Закон України «Про позашкільну освіту» (2000 р.); Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.) та інші закони та підзаконні нормативні акти.

Змістовий модуль 3. Проблеми реабілітації людей з функціональними обмеженнями

Тема 12. Поняття реабілітації людей з функціональними обмеженнями, види реабілітації, правова основа. Роль ерготерапії в реабілітації людей з особливими потребами

Організація реабілітаційного процесу, державна та індивідуальні програми реабілітації людей з функціональними обмеженнями. Напрямки, види реабілітації людей з інвалідністю, їх коротка характеристика. Теоретичні і практичні аспекти ерготерапії. Ерготерапія як напрям соціальної роботи з людьми з ортопедичними порушеннями. Роль ерготерапії в постінсультній реабілітації клієнтів. Реабілітація хворих з розладами нервової системи ерготерапевтичними засобами.

Тема 13. Соціальна реабілітація людей з інвалідністю

Поняття соціальної реабілітації, її основні напрямки. Соціально-правові аспекти реабілітації людей з інвалідністю. Забезпечення інвалідів спеціальним транспортом та протезно-ортопедичними засобами. Соціально-середовищна реабілітація людей з інвалідністю. Соціально-психологічна реабілітація людей з інвалідністю. Соціально-побутова реабілітація людей з інвалідністю.

Тема 15. Медична реабілітація людей з інвалідністю

Поняття про медичну реабілітацію, її завдання та етапи. Основні напрямки медичної реабілітації. Допоміжні методи медичної реабілітації: фізіотерапія, лікувальна фізкультура, санаторне-курортне оздоровлення.

Тема 16. Психологічна реабілітація людей з інвалідністю

Можливий негативний вплив інвалідності на психічний стан людини. Поняття про психологічну реабілітацію, її завдання. Психотерапія, її види та методи. Аутотренінг, мобілізація інваліда на роботу над собою.

Тема 17. Забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму: теорія та реалії

Організація безперешкодного соціального середовища для людей з інвалідністю у світлі міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів. Архітектурно-просторові та середовищні бар'єри у доступі людей з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури та можливості їх усунення. Інформаційний та комунікативний бар'єри людей з особливими потребами. Трудова сегрегація людей з обмеженими психофізичними можливостями.

Тема 18. Професійна реабілітація людей з функціональними обмеженнями

Поняття професійної реабілітації, її складові. Характеристика етапів професійної реабілітації: професійна орієнтація, визначення трудових можливостей інваліда; професійне навчання, підготовка інваліда до праці; безпосереднє працевлаштування людини з інвалідністю; створення на виробництві необхідних умов праці.

Тема 19. Проблеми здобуття освіти дітьми з особливими потребами та можливості їх розв'язання. Профорієнтація та працевлаштування людини, що має функціональні обмеження

Нормативно-правове підґрунтя навчання і виховання дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта: її суть, мета та основні завдання. Навчально-виховні заклади для дітей дошкільного та шкільного віку з обмеженими фізичними чи / і психічними функціями. Поняття про профорієнтаційну роботу та специфіка її організації для дітей та молоді з особливими потребами. Проблеми середньої спеціальної та вищої освіти інвалідів. Можливості отримання профосвіти молоддю з обмеженими фізичними можливостями: теоретичні засади та їх практична реалізація.

Тема 20. Сутність та структура соціально-культурної реабілітації людей з функціональними обмеженнями

Аналіз поняття «соціально-культурна реабілітація інвалідів» в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Система державних та приватних закладів, що забезпечують комплексну реабілітацію інвалідів, та специфіка їх діяльності.

1.1 Структура навчальної дисципліни

Таблиця 1.1

Розподіл обсягу годин дисципліни за темами і формами вивчення

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин для денної форми навчання								
	Всього		У тому числі						
			лекцій		практичних		сам. р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Змістовий модуль 1. Вступ до курсу. Проблеми медичного обслуговування та охорони здоров'я									
1. Вступ. Основні проблеми людей з функціональними обмеженнями у сучасному суспільстві	4		-		-			4	
2. Інвалідність як суспільна проблема	6		2		2			2	
3. Організація охорони здоров'я населення України	6		2		2			2	
4. Організація тимчасової непрацездатності	4		-		2			2	
5. Листок непрацездатності: основні правила оформлення та видачі	4		-		2			2	
6. Специфіка організації соціального середовища для людей із обмеженими функціональними можливостями	4		-		-			4	
Разом за змістовним модулем 1	22		4		8			16	
Змістовий модуль 2. Основні причини інвалідності, шляхи їх попередження									
1. Органи, що встановлюють інвалідність, їх структура та функції	6		2		2			2	
2. Експертне встановлення категорії (причини) інвалідності. Аналіз причин функціональних обмежень, шляхи попередження	4		-		2			2	
3. Підстави встановлення I-II-III груп інвалідності	4		-		2			2	

4. Інвалідність внаслідок трудового каліцтва та професійного захворювання	4		-		2		2	
5. Встановлення причинного зв'язку інвалідності зі службою у Збройних Силах, перебування у зоні АТО	4		-		-		4	
6. Нормативно-правова база соціального захисту людей з інвалідністю в Україні	4		-		-		4	
Разом за змістовним модулем 2	26		2		8		16	
Змістовий модуль 3. Проблеми реабілітації людей з функціональними обмеженнями								
1. Поняття реабілітації людей з функціональними обмеженнями, види реабілітації, правова основа. Роль ерготерапії в реабілітації людей з особливими потребами	4		2	-	-		2	
2. Соціальна реабілітація людей з інвалідністю	4		-		2		2	
3. Медична реабілітація людей з інвалідністю	4		-		2		2	
4. Психологічна реабілітація людей з інвалідністю	2		-		-		2	
5. Забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму: теорія та реалії	4		-		-		4	
6. Професійна реабілітація людей з функціональними обмеженнями	4		-		2		2	
7. Проблеми здобуття освіти, працевлаштування та реалізації творчих здібностей дітей та молоді з функціональними обмеженнями	8		2		2		4	
8. Сутність та структура соціально-культурної реабілітації людей з функціональними обмеженнями	6		2		-		4	
Разом за змістовним модулем 3	36		6		8		22	
Усього годин за дисципліну	90		12		24		54	

1.2. Теми для самостійної роботи студентів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підготовка до практичних і лекційних занять	24
2	Самостійне вивчення наступних тем:	
2.1	<p>Основні проблеми людей з функціональними обмеженнями у сучасному суспільстві</p> <p>Ставлення до «особливих» людей на різних етапах суспільного розвитку (зарубіжний і вітчизняний досвід) . Соціальні, психологічні та побутові проблеми дитини з особливими потребами та її найближчих родичів на кожному віковому етапі її розвитку (народження дитини, ранній вік, дошкільний вік, шкільні роки (в тому числі підлітковий період розвитку), юнацький вік, доросле життя).</p> <p>Соціальні проблеми людей з інвалідністю на різних рівнях соціальної структури суспільства (макро-, мезо-, екзо- та мікрорівень).</p>	4
2.2	<p>Специфіка організації соціального середовища для людей із обмеженими функціональними можливостями</p> <p>Основні проблеми людини з особливими потребами, пов'язані з її доступом до об'єктів соціальної інфраструктури.</p> <p>Законодавче вирішення проблем архітектурно-просторових перешкод для людей з інвалідністю та проблеми реалізації законодавства на місцях.</p>	4
2.3	<p>Встановлення причинного зв'язку інвалідності зі службою у Збройних Силах, перебування у зоні АТО</p> <p>Формулювання причин інвалідності у колишніх військовослужбовців.</p> <p>Особливості порядку встановлення категорії інвалідності залежно від причин звільнення зі Збройних Сил.</p> <p>Можливості встановлення причинного зв'язку при відсутності основних підтверджуючих документів.</p> <p>Оформлення інвалідності пораненим бійцям АТО.</p>	4
2.4	<p>Нормативно-правова база соціального захисту людей з інвалідністю в Україні</p> <p>Сутність понять «інвалід», «дитина-інвалід», «інвалідність» через призму українського та міжнародного законодавства.</p> <p>Процедура встановлення інвалідності у дітей та дорослих. Підбір навчально-виховних закладів для дітей</p>	4

	<p>з особливими потребами.</p> <p>Законодавство про навчання і працевлаштування людей з інвалідністю.</p> <p>Основні напрями соціальної підтримки людей з інвалідністю в Україні (на основі аналізу нормативно-правової соціальної роботи із даною категорією населення). Аналіз законодавства України у сфері соціального захисту інвалідів: Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991р.); Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2006 р.); Закон України «Про освіту» (1991 р.); Закон України «Про дошкільну освіту» (2001 р.); Закон України «Про позашкільну освіту» (2000 р.); Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.) та інші закони та підзаконні нормативні акти.</p>	
2.5	<p>Психологічна реабілітація людей з інвалідністю</p> <p>Вплив інвалідності на психічний стан людини</p> <p>Поняття психологічної реабілітації, її цілі та значення.</p> <p>Психотерапія, її види та методи:</p> <p>а) пряма психотерапія;</p> <p>б) непрямі методи впливу на психіку.</p>	2
2.6	<p>Забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму: теорія та реалії</p> <p>Організація соціального середовища для людей з інвалідністю у світлі міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів. Здатність до самообслуговування як показник адаптованості людини з особливими потребами. Забезпечення мобільності людини з інвалідністю як спосіб залучення його до життя суспільства. Поняття про орієнтування людини з обмеженими психофізичними можливостями у часі та її соціально-побутове орієнтування, основні показники та параметри їх оцінки.</p> <p>Архітектурно-просторові та середовищний бар'єри у доступі людей з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури та можливості їх усунення.</p> <p>Інформаційний та комунікативний бар'єри людей з особливими потребами.</p> <p>Трудова сегрегація людей з обмеженими психофізичними можливостями.</p>	4

2.7	<p>Проблеми здобуття освіти дітьми з особливими потребами та можливості їх розв'язання. Профорієнтація та працевлаштування людини, що має функціональні обмеження</p> <p>Нормативно-правове підґрунтя навчання і виховання дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта: її суть, мета та основні завдання. Навчально-виховні заклади для дітей дошкільного та шкільного віку з обмеженими фізичними чи / і психічними функціями. Поняття про профорієнтаційну роботу та специфіка її організації для дітей та молоді з особливими потребами. Проблеми середньої спеціальної та вищої освіти людей з інвалідністю. Можливості отримання профосвіти молоддю з обмеженими фізичними можливостями: теоретичні засади та їх практична реалізація.</p>	4
2.8	<p>Сутність та структура соціально-культурної реабілітації людей з функціональними обмеженнями</p> <p>Аналіз поняття «соціально-культурна реабілітація інвалідів» в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Об'єкти та суб'єкти соціокультурної реабілітації. Структурні компоненти соціально-культурної реабілітації людей з інвалідністю. Система державних та приватних закладів, що забезпечують комплексну реабілітацію людей з інвалідністю та специфіка їх діяльності.</p>	4
	Разом	54

1.3. Методи поточного та підсумкового контролю

Робота на семінарському занятті.

Усне опитування – це найпоширеніший метод у навчальній практиці. Його використання сприяє опануванню логічним мисленням, виробленню і розвитку навичок аргументувати, висловлювати свої думки грамотно, образно, емоційно, обстоювати власну думку. Даний вид опитування передбачає відповіді студентів на визначені викладачем семінарські запитання.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати на семінарському занятті із даного виду опитування передбачена робочою програмою навчальної дисципліни.

Вирішення практичних ситуаційних завдань проводиться на занятті за допомогою використання методу груп. Студентів ділять на групи та пропонується проблемне запитання чи рельна практична ситуація, яка

потребує вирішення. Студенти за допомогою метода дискусії обговорюють проблему зазначену викладачкм і презентують спільне вирішення проблеми.

Оцінюючи вирішення поставленої проблеми, викладач керується такими критеріями: повнота та послідовність відповіді, правильність нормативного та наукового обґрунтування, можливість поєднання теоретичного матіолу в реальній проблемній ситуації.

Експрес-опитування на семінарі проводиться на початку кожного заняття (5-10) хвилин. Студентам пропонується дати письмові відповідь на одне запитання із попереднього семінарського заняття.

Метою проведення письмового опитування є перевірка залишкових знань студентів до попереднього семінарського заняття та вміння змістовно та коротко викласти окремі питання теми.

Оцінюючи відповідь, викладач керується такими критеріями: повнота, правильність та стислість відповіді, логіка і аргументованість викладу думок.

Модульний контроль

Відповідно до програми навчальної дисципліни викладач проводить три письмових роботи за результати вивчення кожного змістового модуля. Кожна письмова робота може включати теоретичні питання та практичні завдання. Питання письмової роботи охоплюють всі теми відповідного змістового модуля. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за результатами однієї письмової роботи становить 10 балів.

Підсумкова контрольна робота проводиться раз на семестр за результатами вивчення всіх змістових модулів.

Вона включає у себе теоретичне та практичне питання. Завдання контрольної роботи можуть включатися питання з тем, вивчення яких не виносились на семінарські заняття, а також питання, які передбачені планом для самостійного вивчення.

Про проведення підсумкової роботи студенти попереджаються не менш як за тиждень. З переліком тем, питання з яких буде винесено на контрольну роботу, студенти теж ознайомлюються завчасно.

Відповідь на теоретичне питання повинна повністю його розкривати, але разом з тим бути лаконічною.

Після перевірки контрольної роботи та оголошення її результатів студентам надається можливість ознайомитись з власними роботами та завданнями для них, і при необхідності оспорити результати контрольної роботи.

2 Тематика самостійної роботи

2.1. Основні проблеми людей з функціональними обмеженнями у сучасному суспільстві

2.1.1. План

1. Ставлення до «особливих» людей на різних етапах суспільного розвитку (зарубіжний і вітчизняний досвід).
2. Соціальні, психологічні та побутові проблеми дитини з особливими потребами та її найближчих родичів на кожному віковому етапі її розвитку (народження дитини, ранній вік, дошкільний вік, шкільні роки, юнацький вік, доросле життя).
3. Соціальні проблеми людей з інвалідністю на різних рівнях соціальної структури суспільства (макро-, мезо-, екзо- та макрорівень).

2.1.2. Завдання для студентів

1. Напишіть, кого з відомих людей з особливими потребами Ви знаєте? Чи може історія їх життя і діяльності бути засобом формування у суспільстві позитивного ставлення до людей з обмеженими психофізичними можливостями? Відповідь обґрунтуйте.
2. Складіть таблицю "Основні чинники, що визначають ставлення до людей з порушеннями фізичного та розумового розвитку".
3. У чому полягає формування позитивного ставлення до людей з особливими потребами? Які засоби можна використати для забезпечення роботи з громадськістю у цьому напрямі?

2.1.3. Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте сприйняття «особливих» людей в процесі еволюції людського суспільства.
2. Визначте соціальні проблеми людей з інвалідністю на різних рівнях соціальної структури суспільства.
3. Проаналізуйте соціальні проблеми людей з інвалідністю на мікрорівні соціальної структури суспільства. Охарактеризуйте можливі шляхи їх вирішення.
4. Охарактеризуйте соціальні проблеми людей з інвалідністю на екзорівні соціальної структури суспільства. Окресліть можливі шляхи їх вирішення.
5. Виділіть соціальні проблеми людей з інвалідністю на мезорівні соціальної структури суспільства. Які шляхи їх вирішення Ви можете запропонувати? Відповідь обґрунтуйте.
6. Визначте соціальні проблеми людей з інвалідністю на макрорівні соціальної структури суспільства. Які шляхи їх вирішення, на Вашу думку, є оптимальними?

7. Проаналізуйте спектр проблем, з якими стикається сім'я при народженні дитини з функціональними порушеннями. Охарактеризуйте можливі шляхи їх вирішення.
8. Проаналізуйте спектр проблем, з якими стикається сім'я, що виховує дитину дошкільного віку з функціональними порушеннями. Охарактеризуйте можливі шляхи їх вирішення.
9. Проаналізуйте спектр проблем, з якими стикається сім'я, що виховує дитину молодшого шкільного віку з функціональними порушеннями. Охарактеризуйте можливі шляхи їх вирішення.
10. Проаналізуйте спектр проблем, з якими стикається сім'я, що виховує дитину підліткового віку з функціональними порушеннями. Визначте можливі шляхи їх вирішення.

2.1.4. Методичні рекомендації

При підготовці *першого питання* необхідно розкрити сприйняття «особливих» людей в процесі еволюції людського суспільства. Визначте ставлення до людей з обмеженими психофізичними можливостями на різних етапах розвитку українського суспільства. Зверніть увагу на засоби інтеграції людей з особливими потребами у відкрите соціальне середовище. Які засоби інтеграції людей з особливими потребами у відкрите соціальне середовище Вам відомі? Наведіть приклади їх впливу на включення людини з обмеженими функціональними можливостями в суспільне життя. Пригадайте відомих людей з особливими потребами. Поміркуйте, чи може історія їх життя і діяльності бути засобом формування у суспільстві позитивного ставлення до людей з обмеженими психофізичними можливостями.

Водночас, з'ясуйте як формувалося ставлення до «особливих» людей починаючи з часів античності. Необхідно відзначити байдуже ставлення до «особливих» людей аж до часів середньовіччя. Особливу увагу зверніть на категорію тих виключних «особливих» людей, які користувалися правом поваги та піклування в Римі та Греції. Відзначте відомих полководців, які проявляли особливу турботу про інвалідів війни. Порівняйте і проаналізуйте підходи до розуміння причин «інвалідності» до XVII ст. З'ясуйте як змінюються погляди і ставлення до людей з інвалідністю на початку XIX ст. Схарактеризуйте концепцію «інвалідності», яка почала формуватися з другої половини XX ст.

Підготовка *другого питання* потребує здійснення аналізу спектру проблем, з якими стикається сім'я при народженні дитини з функціональними порушеннями, що виховує дитину дошкільного віку з функціональними порушеннями, що виховує дитину молодшого шкільного віку з функціональними порушеннями; проблем, що виникають у людини, яка має особливі потреби, при закінченні загальноосвітньої чи спеціальної школи (мова йде про початок самостійного дорослого життя). Охарактеризуйте

можливі шляхи їх вирішення. Визначте роль сім'ї в підготовці дитини-інваліда до дорослого життя.

Під час підготовки відповіді на *третє питання* необхідно схарактеризувати соціальні проблеми людей з інвалідністю на різних рівнях соціальної структури суспільства. Проаналізуйте соціальні проблеми людей з інвалідністю на мікрорівні соціальної структури суспільства та розкрийте можливі шляхи їх вирішення. Охарактеризуйте соціальні проблеми людей з інвалідністю на екзорівні соціальної структури суспільства та окресліть можливі шляхи їх вирішення. Виділіть соціальні проблеми людей з інвалідністю на мезорівні соціальної структури суспільства. Запропонуйте шляхи їх вирішення. Визначте соціальні проблеми людей з інвалідністю на макрорівні соціальної структури суспільства. Визначте оптимальні шляхи їх вирішення.

2.1.5. Література

1. Айшервуд М.М. Полноценная жизнь инвалида / М.М. Айшервуд; [пер. с англ.]. – М.: Педагогика, 1991. – 88 с.
2. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А.Й.Капська, О.В.Безпалько, Р.Х.Вайнола. – К., 2002.
3. Битов А.Л. Особенный ребенок: исследования и опыт помощи. Проблемы интеграции и социализации / А.Л. Битов. – М., 2000.
4. Комарова Н.М., Левін Р.Я., Вакуленко О.В. Інвалідність як соціальна проблема сучасного українського суспільства / Н.М. Комарова // Український соціум. – 2003. – № 1 (2). – С. 38–45.
5. Виховання дітей з особливими потребами в сім'ї. – К., 1998.
6. Дубич К.В. Ставлення суспільства до людей з обмеженими фізичними можливостями / К.В. Дубич // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – № 3 (44). – С. 30–35.
7. Іванова І.Б. Діти з особливими потребами: проблема термінологічного визначення / І.Б. Іванова // Дефектологія. – 1999. – № 1. – С. 2–7.
8. Іванова І.Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів / І.Б. Іванова. – К.: Логос, 2000. – 87 с.
9. Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. – К.: АЛД, 1995. – 112 с.
10. Інвалідність та суспільство : Навчальний посібник / Байда Л., О. Красюкова-Енс. – К. : 2011. – 180 с.
11. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : Навчально-методичний посібник / А.Й. Капська. – К.: УДЦССМ, 2001.
12. Качан Л. Турбота про інвалідів – справа всенародна / Л. Качан // Соціальний захист. – 1999. – № 8. – С. 28–31.
13. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка / Л.Г. Коваль, І.Д. Зверева, С.Р. Хлебик. – К.: ІЗМН, 1997.

14. Пенішкевич Д.І. Соціальна педагогіка: Модульна технологія навчального курсу : [Навчальний посібник] / Д.І. Пенішкевич, Л.І. Тимчук – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 496 с.
15. Поляк О.В. Проблеми соціальної реабілітації осіб з обмеженою дієздатністю – «духовна реабілітація» / О. Поляк // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : збірник наукових праць. – К. : Університет "Україна", 2004. – 448 с.

2.2. Специфіка організації соціального середовища для людей із обмеженими функціональними можливостями

2.2.1. План

1. Основні проблеми людини з особливими потребами, пов'язані з її доступом до об'єктів соціальної інфраструктури.
2. Законодавче вирішення проблем архітектурно-просторових перешкод для людей з інвалідністю та проблеми реалізації законодавства на місцях.

2.2.2. Завдання для студентів

1. Складіть перелік державних заходів щодо забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму. У чому полягають труднощі з їх реалізації? Відповідь обґрунтуйте.

2.2.3. Питання для самоконтролю

1. Проаналізуйте основні вимоги до обладнання приміщення, де проживає дитина з порушеннями опорно-рухового апарату.
2. Дайте характеристику основних вимог до влаштування функціональних зон перебування у приміщенні, де проживає дитина з порушеннями опорно-рухового апарату.
3. Розкрийте основні вимоги до побудови ліфтів, підйомників та пандусів для людей з порушеннями опорно-рухового апарату відповідно до нормативної документації України.
4. Визначте основні види пандусів та охарактеризуйте можливості користування кожним із них відповідно до порушень у функціонуванні опорно-рухового апарату людини з особливими потребами.
5. Визначте основні шляхи покращення якості організації соціального середовища для людей із обмеженими функціональними можливостями в Україні.
6. Дайте характеристику основних бар'єрів, що заважають інваліду бути повноцінним членом суспільства. Визначте можливості їх усунення.
7. Охарактеризуйте основні бар'єри об'єктивного та суб'єктивного характеру, що перешкоджають на шляху інтеграції людини з особливими потребами у суспільство.

8. Охарактеризуйте заходи держави з забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму. У чому полягають труднощі з їх реалізації? Відповідь обґрунтуйте.

2.2.4. Методичні рекомендації

Під час підготовки відповіді на *перше питання* зверніть увагу на основні бар'єри, що заважають людині з інвалідністю бути повноцінним членом суспільства. Визначте можливості їх усунення. Охарактеризуйте основні бар'єри об'єктивного та суб'єктивного характеру, що перешкоджають на шляху інтеграції людини з особливими потребами у суспільство. Проаналізуйте основні фізичні та психічні бар'єри, що перешкоджають людині з особливими потребами бути повноцінним членом суспільства. Запропонуйте шляхи їх нівелювання. Охарактеризуйте державні заходи щодо забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму. Виявіть та поясніть причини та сутність труднощів з їх реалізації.

Під час підготовки відповіді на *друге питання* необхідно здійснити аналіз основних вимог до обладнання приміщення, де проживає дитина з порушеннями опорно-рухового апарату. Охарактеризуйте можливості розвитку навичок самообслуговування та соціально-побутового орієнтування у людей, що мають порушення опорно-рухового апарату. Дайте характеристику основних вимог до влаштування функціональних зон перебування у приміщенні, де проживає дитина з порушеннями опорно-рухового апарату. Охарактеризуйте основні вимоги до побудови ліфтів, підйомників та пандусів для людей з порушеннями опорно-рухового апарату відповідно до державних будівельних норм (ДБН). Визначте основні види пандусів та охарактеризуйте можливості користування кожним із них відповідно до порушень у функціонуванні опорно-рухового апарату людини з особливими потребами.

Проаналізуйте можливості використання допоміжних засобів у забезпеченні корекції порушення у людини з особливими потребами. Наведіть приклади. Визначте, які державні органи мають опікуватись проблемами людей з інвалідністю. Яким чином забезпечується доступність споруд для людей з інвалідністю.

2.2.5. Література:

1. Бормашина Л. Формування середовища життєдіяльності для маломобільних груп населення. К., 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aris-kiev.org/forming_of_space/forming_of_space1.htm
2. Конвенція ООН про права інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/files/conv_ukr.pdf
3. Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/687-14>

4. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів України» від 22.12.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
5. Будівельні та архітектурні норми України Законодавче та нормативне забезпечення життєдіяльності мало мобільних груп населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://netbaryerov.org.ua/dostup/bud-normy>
6. Левченко І.Ю. Технологии обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата / И.Ю. Левченко, О.Г. Приходько. – М. : Академия, 2001.
7. Ляшенко В.І. Життя без перешкод. Методичний посібник по створенню безбар'єрного середовища для дітей-інвалідів / В.І. Ляшенко. – Миколаїв: Редакційно-видавничий відділ Державного комплексу соціальної реабілітації дітей-інвалідів, 2008. – 68 с.

2.3. Встановлення причинного зв'язку інвалідності зі службою у Збройних Силах, перебування у зоні АТО

2.3.1. План

1. Формулювання причин інвалідності у колишніх військовослужбовців.
2. Особливості порядку встановлення категорії інвалідності залежно від причин звільнення зі Збройних Сил.
3. Можливості встановлення причинного зв'язку при відсутності основних підтверджуючих документів.
4. Оформлення інвалідності пораненим бійцям АТО.

2.3.2. Завдання для студентів

Наведіть приклади варіантів позитивного вирішення питання про причину інвалідності внаслідок бойового поранення, каліцтва.

2.3.3. Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність підстави отримання інвалідності, пов'язаної з пораненням.
2. Розкрийте сутність підстави отримання інвалідності, пов'язаної із захистом Батьківщини.
3. Розкрийте сутність підстави отримання інвалідності, пов'язаної з бойовими діями у період Великої Вітчизняної війни.
4. Сформулюйте причини звільнення зі Збройних Сил та розкрийте особливості порядку встановлення категорії інвалідності.
5. Розкрийте сутність процедури оформлення інвалідності пораненим бійцям АТО.

2.3.4. Методичні рекомендації

При підготовці відповіді на *перше питання* слід мати на увазі, що згідно чинного законодавства усі можливі обставини виникнення інвалідності зведені до офіційних формулювань, зокрема: поранення, пов'язане із захистом Батьківщини, поранення (контузія, каліцтво), пов'язане з бойовими діями у період Великої Вітчизняної війни; поранення (захворювання), отримане при виконанні інтернаціонального обов'язку, поранення (захворювання), отримане при виконанні обов'язків військової служби, поранення, отримане при ліквідації наслідків на чорнобильській АЕС та ін. Необхідно з'ясувати зміст означених формулювань.

Готуючи відповідь на *друге питання*, з'ясуйте особливості методики експертизи з метою встановлення категорії інвалідності, а саме: визначення категорії інвалідності у звільнених з армії за станом здоров'я; встановлення категорії інвалідності у звільнених з армії за іншими причинами, не пов'язаними зі здоров'ям. Визначте, які документи належать до військово-облікових (військовий білет, посвідчення учасника війни, послужний список тощо) та військово-медичних (постанова ВЛК, свідоцтво про хворобу, медична карта, виписка з історії хвороби тощо).

Відповідь на *третє питання* потребує аналізу прикладів різних варіантів позитивного вирішення питання про причину інвалідності внаслідок бойового поранення, каліцтва, у випадку, коли документи не завжди є достатніми і відповідаючими встановленим вимогам.

При підготовці відповіді на *четверте питання* необхідно проаналізувати процедуру оформлення інвалідності для учасників АТО. Дайте оцінку стану законодавства, яке регулює надання різних видів пільг і державної допомоги військовослужбовцям, які отримали поранення, і сім'ям загиблих під час проведення АТО силовиків.

2.3.5. Література:

1. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб від 09.04.1992 р. із змінами від 07.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>
2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 р. із змінами від 24.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
3. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей» від 05.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2262-12>
4. Про затвердження Інструкції про порядок встановлення причинного зв'язку інвалідності у колишніх військовослужбовців з перебуванням на фронті. Наказ МОЗ України від 20.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=539>

2.4. Нормативно-правова база соціального захисту людей з інвалідністю в Україні

2.4.1. План

1. Сутність понять «інвалід», «дитина-інвалід», «інвалідність» крізь призму українського та міжнародного законодавства.
2. Процедура встановлення інвалідності у дітей та дорослих. Підбір навчально-виховних закладів для дітей з особливими потребами.
3. Основні напрями соціальної підтримки людей з інвалідністю в Україні (на основі аналізу нормативно-правової соціальної роботи із даною категорією населення).
4. Аналіз законодавства України у сфері соціального захисту людей з інвалідністю.

2.4.2. Завдання для студентів

1. Охарактеризуйте процедуру встановлення інвалідності у дітей та дорослих. Як здійснюється підбір навчально-виховних закладів для дітей з особливими потребами?
2. Визначте моделі інвалідності згідно теорії А.Й Капської. Дайте їх коротку характеристику, вказавши на позитивні аспекти та виділивши недоліки.
3. Дайте оцінку державній політиці щодо запобігання інвалідності як негативному соціальному явищу.

2.4.3. Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю "інвалідність" згідно законодавства зарубіжних країн – Ірландії, Ємену, Єгипту, Лівану, Німеччини, Швеції, Російської Федерації.
2. Охарактеризуйте мережу закладів, що працює з дітьми з особливими потребами. Вкажіть їх підпорядкування та можливий термін перебування дітей у цих закладах.
3. Визначте і охарактеризуйте основні напрями соціальної підтримки людей з інвалідністю в Україні (на основі аналізу нормативно-правової соціальної роботи із даною категорією населення).

2.4.4. Методичні рекомендації

При підготовці відповіді на *перше питання* необхідно звернути увагу на тлумачення «інвалідності» у Конвенції ООН. Проаналізуйте, Всесвітню доповідь щодо інвалідності 2011 р., підготовленої Всесвітньою організацією охорони здоров'я та Світовим банком. Спробуйте проаналізувати визначені основні бар'єри у суспільстві, пов'язані з інвалідністю. З'ясуйте, трактування поняття «інвалідності» у законодавстві різних країн, зокрема Ірландії, Ємену, Єгипту, Лівану, Німеччини, Швеції, Російської Федерації та ін.

Відповідь на *друге питання* потребує ознайомлення з мережею закладів, що працює з дітьми з особливими потребами. Вкажіть їх підпорядкування та можливий термін перебування дітей у цих закладах. Охарактеризуйте процедуру встановлення інвалідності у дітей та дорослих. Визначте, яким чином здійснюється підбір навчально-виховних закладів для дітей з особливими потребами.

Відповідь на *третє питання* потребує ознайомлення з Основними напрямками соціальної підтримки людей з інвалідністю в Україні, здійсненого на основі аналізу нормативно-правової соціальної роботи із даною категорією населення. Охарактеризуйте заходи держави з забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму. У чому полягають труднощі з їх реалізації? Відповідь обґрунтуйте.

При підготовці *четвертого питання* плану необхідно ознайомитись із нормативними документами, які забезпечують соціальний захист інвалідів, зокрема: Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991р.); Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»(2006 р.); Закон України «Про освіту» (1991 р.); Закон України «Про дошкільну освіту» (2001 р.); Закон України «Про позашкільну освіту» (2000 р.); Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.) та інші закони та підзаконні нормативні акти.

2.4.5. Література:

1. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 22.12.2011 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
2. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» від 06.10.2005 р. зі змінами від 09.12.2015 р. – Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
3. Закон України «Про освіту» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
4. Закон України «Про дошкільну освіту» (2001 р.);
5. Закон України «Про позашкільну освіту» (2000 р.);
6. Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.) Реалізація державної соціальної політики щодо інвалідів. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.mlsp.gov.ua/labour/
7. Кравченко М.В. Актуальні проблеми соціального захисту інвалідів в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kmvziu.pdf>

2.5. Психологічна реабілітація людей з інвалідністю

2.5.1. План

1. Вплив інвалідності на психічний стан людини.

2. Поняття психологічної реабілітації, її цілі та значення.
3. Психотерапія, її види та методи:
  - а) пряма психотерапія;
  - б) непрямі методи впливу на психіку.

2.5.2. Завдання для студентів

1. Складіть таблицю "Етапи здійснення психологічної реабілітації з людьми з інвалідністю"

2.5.3. Питання для самоконтролю

1. Розкрийте визначення "психологічна реабілітація".
2. Назвіть фактори, які позитивно впливають на ефективність психологічної реабілітації.
3. Проаналізуйте існуючі точки зору на сутність поняття "психологічна реабілітація".

2.5.4. Методичні рекомендації

Підготовка відповіді на *перше питання* потребує визначення послідовних етапів у процесі переживання людиною важкого захворювання (гостра психічна реакція; етап дестабілізації, «ломки» життєвого стереотипу; етап компенсації, з поступовим пристосуванням до нової життєвої ситуації; етап реадаптації, з відновленням життєвого стереотипу або формування нового. Розгляньте випадки, коли розвивається надмірна психічна реакція на соматичне захворювання з різними її патологічними варіантами (антено-депресивний; істеричний; іпохондричний).

У *другому питанні* необхідно розглянути різні підходи щодо поняття «психологічної реабілітації». Обґрунтуйте, чому саме психологічні проблеми розглядаються першими під час розгляду видів реабілітації. Визначте завдання психологічної реабілітації людей з інвалідністю. Зверніть увагу на наявність різних систем психологічної реабілітації людей з інвалідністю.

Підготовка відповіді на *третє питання* вимагає з'ясування сутності поняття «психотерапія», основних цілей та завдань. Визначте основні методи прямої психотерапії (раціональна та сугестивна терапія) та непрямі. Розгляньте лікувально-охоронний режим та лікувально-активізуючий режим, які відіграють важливе значення у місцях перебування хворих. Доведіть, що методи і засоби психологічної реабілітації є важливою і ефективною складовою всього реабілітаційного процесу.

2.5.5. Література:

1. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика. – М.: Независимая фирма «Класс», 2001. – 336 с.
2. Дети-инвалиды - проблемы обучения и реабилитации. - [Электронный ресурс] – Режим доступа:

www.youtube.com/watch?v=x_ierKbLpKk

3. Закон України "Про реабілітацію інвалідів в Україні" від 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
4. Карвасарский Б.Д. Психотерапия. – М.: Медицина, 2005.
5. Кривоніс Т.Г. Основи особистісної психотерапії. Навчально-методичний посібник. – К.: Видавничий дім „Слово”, 2011. – 192 с.
6. Кузнецов В.М., Чернявський В.М. Психіатрія. – К.: Здоров'я, 1993.
7. Силкин Л. Н. Что такое психологическая реабилитация / Л.Н. Силкин // Наша жизнь. – М., 1982 – № 1. – С. 34–35.

2.6. Забезпечення повноцінного доступу людей з інвалідністю до інфраструктури соціуму: теорія та реалії

2.6.1. План

1. Організація соціального середовища для людей з інвалідністю у світлі міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документів.
2. Здатність до самообслуговування як показник адаптованості людини з особливими потребами.
3. Забезпечення мобільності людини з інвалідністю як спосіб залучення його до життя суспільства.
4. Поняття про орієнтування людини з обмеженими психофізичними можливостями у часі та її соціально-побутове орієнтування, основні показники та параметри їх оцінки.

2.6.2. Завдання для студентів

1. Проведіть короткий аналіз міжнародних нормативних документів, що визначають специфіку організації соціального середовища та побуту для людей з інвалідністю.
2. Оберіть правильну відповідь

Середовищний бар'єр – це...

А) недоступність та неприлаштованість споруд медичного (лікарні, поліклініки, санаторії), освітнього (садочки, школи, ВУЗи), виробничого (фірми, підприємства), транспортного (вокзали, аеропорти, громадський транспорт, автостоянки, автозаправки), соціального - побутового (магазини, кафе, перукарні, аптеки, банкомати), спортивного (майданчики, басейни), культурного (театри, кінотеатри, музеї, бібліотеки), культового (церкви, монастирі), та інших призначень;

Б) відсутність можливості одержання інформації загального плану і такої, що має безпосереднє відношення до інвалідності. Такими бар'єрами для незрячих, наприклад, є брак літератури, укладеної шрифтом Брайля, доступ до інтернету та спеціальна комп'ютерна техніка з програмним забезпеченням;

В) дефіцит обладнання та засобів для виконання побутових функцій, самообслуговування, вільного пересування. Відсутність спеціальних чи адаптованих для людей з інвалідністю транспортних засобів. Недостатнє забезпечення слуховими апаратами, замало уваги приділяється сурдоперекладу телевізійних програм, фільмів у кінотеатрах;

Г) обмеженість доступу інваліда до робочих місць та отримання професійної освіти або не має його зовсім.

Комуникативний бар'єр – це

А) відсутність можливості одержання інформації загального плану і такої, що має безпосереднє відношення до інвалідності. Такими бар'єрами для незрячих, наприклад, є брак літератури, укладеної шрифтом Брайля, доступ до інтернету та спеціальна комп'ютерна техніка з програмним забезпеченням;

Б) розлади спілкування з оточуючими людьми, що є наслідком і фізичних обмежень, і емоційної захисної самоізоляції, і своєрідним механізмом психологічного захисту;

В) недоступність та неприлаштованість споруд медичного (лікарні, поліклініки, санаторії), освітнього (садочки, школи, ВУЗи), виробничого (фірми, підприємства), транспортного (вокзали, аеропорти, громадський транспорт, автостоянки, автозаправки), соціального - побутового (магазини, кафе, перукарні, аптеки, банкомати), спортивного (майданчики, басейни), культурного (театри, кінотеатри, музеї, бібліотеки), культового (церкви, монастирі), та інших призначень;

Г) обмеженість доступу інваліда до робочих місць та отримання професійної освіти або не має його зовсім.

2.6.3. Питання для самоконтролю

1. Дайте характеристику особливостям формування навичок самообслуговування та соціально-побутового орієнтування людей з порушеннями зору.

2.6.4. Методичні рекомендації

Під час підготовки відповіді на *перше питання* необхідно проаналізувати Конвенцію ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р., Загальну декларацію прав людини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., ратифікована в Україні у 1973р.), Всесвітню програму дій щодо інвалідів – схвалена 3 грудня 1982 р. Декларація про права інвалідів (9 грудня 1975 р.) Декларація про права розумово відсталих осіб (20 грудня 1971 р.) та визначити, який рівень доступу до соціального життя людей з особливими потребами забезпечується у вказаних документах.

Підготовка відповіді на *друге питання* плану необхідно з'ясувати поняття "самообслуговування", "межі самообслуговування", "здатність до

самообслуговування". Визначте, що включає здатність до самообслуговування.

Готуючи відповідь на *третє питання*, необхідно визначити зміст поняття "мобільність", "маломобільні групи населення". Охарактеризуйте п'ять груп мобільності (люди, що не мають обмежень по мобільності (у тому числі і люди з порушеннями слуху); немічні люди, мобільність яких знижена через старіння організму (інваліди по старості), а також інваліди на протезах; інваліди з порушеннями зору, котрі користуються білою тростиною, інваліди, які користуються при пересуванні додаткові опори (костилі, палиці), а також люди з психічними порушеннями; інваліди, що пересуваються на колясках механічного керування; інваліди, котрі в силу порушень не можуть пересуватися самостійно чи за допомогою спеціальних засобів (немобільні інваліди). З'ясуйте яким чином здійснюється сприяння індивідуальній мобільності інвалідів.

Розкриття *четвертого питання* плану передбачає роз'яснення вміння орієнтування людини з обмеженими можливостями у часі та соціально-побутове орієнтування. Розкрийте основний зміст здатності орієнтування. Визначте параметри при оцінці здатності до орієнтування.

2.6.5. Література

1. Інвалідність та суспільство : [навч. посіб.] / [за ред. Байда Л., Красюкова-Енс О., Буров С., Азін В., Грибальський Я.Найда Ю.] . – К., 2012. – 184 с.
2. Національна доповідь «Про стьяновище осіб з інвалідністю в Україні» Міністерство соціальної політики України, Державна установа науково-дослідний інститут соціально-трудоких відносин – К., 2013. – 193 с.
3. План заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки «Безбар'єрна Україна», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.09. №784.
4. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів: Резолюція Гееральної Асамблеї ООН №48/96.

2.7. Проблеми здобуття освіти дітьми з особливими потребами та можливості їх розв'язання. Профорієнтація та працевлаштування людини, що має функціональні обмеження

2.7.1. План

1. Нормативно-правове підґрунтя навчання і виховання дітей з особливими потребами.
2. Інклюзивна освіта: її суть, мета та основні завдання.

3. Навчально-виховні заклади для дітей дошкільного та шкільного віку з обмеженими фізичними чи / і психічними функціями.
4. Поняття про профорієнтаційну роботу та специфіка її організації для дітей та молоді з особливими потребами. Проблеми середньої спеціальної та вищої освіти інвалідів.
5. Можливості отримання профосвіти молоддю з обмеженими фізичними можливостями: теоретичні засади та їх практична реалізація.

2.7.2. Завдання для студентів

Заповніть таблицю:

1. «Основні проблеми людини з особливими потребами в процесі профосвіти та працевлаштування та можливі шляхи їх вирішення»

№ п/п	Проблема	Шляхи вирішення проблеми	Спеціалісти, які залучаються до роботи

2. Проаналізуйте можливості проведення профорієнтаційної роботи серед підлітків і молоді з особливими потребами. Які заклади, установи, організації можуть бути залучені до такої діяльності?
3. Охарактеризуйте основні мотиви обрання професійної діяльності, пов'язаної з соціальною роботою із людьми з особливими потребами.
4. Проаналізуйте особливості здобуття вищої освіти особами з фізичними порушеннями. З якими труднощами стикаються такі абітурієнти (студенти) та як можна їх уникнути (розв'язати)?
5. Обґрунтуйте доцільність інклюзивної освіти у вищому навчальному закладі.

2.7.3. Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте можливості професійної освіти для людей з обмеженими можливостями.
2. Визначте основні проблеми, пов'язані з здобуттям середньої освіти дітьми з особливими потребами та проаналізуйте можливості їх розв'язання.
3. Визначте специфіку працевлаштування людини з особливими потребами. У чому полягають особливості організації робочого місця інваліда відповідно до порушень у його розвитку?
4. Дайте характеристику роботі соціальних служб з батьками, котрі виховують дітей з особливими потребами (на основі аналізу діяльності соціальних служб, установ та організацій м.Чернігова).

2.7.4. Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на *перше питання* плану, необхідно проаналізувати основні положення Конвенції ООН про права дитини, Конвенції про права

інвалідів, Саламанської Декларації, Конституції України (ст. 53), План заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009–2015 роки «Безбар'єрна Україна», Закону України "Про освіту", Закону України «Про дошкільну освіту» , «Про позашкільну освіту» «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». На підставі аналізу подумайте, чи забезпечують в цілому закони України соціальний захист дітей та осіб інвалідністю, гарантують створення умов для спеціального, компенсуючого та інтегрованого навчання.

Відповідь на *друге питання* плану передбачає аналіз законодавчої бази щодо забезпечення підґрунтя для інклюзивного навчання (Укази Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» (2010 рік) та «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями» (2011 рік). Розкрийте визначення поняття «інклюзія», «інклюзивне навчання», «інклюзивна освіта». Визначте завдання інклюзивної освіти та шляхи розвитку інклюзивної освіти в Україні. Дайте оцінку нормативно-правовому забезпеченню інклюзивної освіти в Україні.

Відповідь на *третє питання* плану передбачає з'ясування наявності різних типів навчально-виховних закладів для дітей з обмеженими можливостями. Охарактеризуйте особливості діяльності спеціального (корекційного) навчального закладу. Дайте оцінку навчання дітей з обмеженими можливостями у закладах комбіновано готипу.

Підготовка відповіді на *четверте питання* плану вимагає розкриття сутності профорієнтаційної роботи для дітей та молоді з особливими потребами. Розкрийте основні особливості її проведення. З'ясуйте, які форми і методи профорієнтаційної роботи є ефективними для роботи з дітьми та молоддю з особливими потребами.

Відповідь на *п'яте питання* передбачає з'ясування специфіки професійного навчання людей з інвалідністю по відношенню до інших. Визначте, наскільки гострою на сьогодні в Україні є проблема працевлаштування людей з фізичними вадами. Дайте визначення поняттям «професійний відбір», «професійна адаптація». Визначте, яким чином здійснюється професійна підготовка чи перепідготовка людей з інвалідністю. Чи гарантує законодавство працевлаштування? Визначте, що означає спеціальне робоче місце людини з інвалідністю.

2.7.5. Література

1. Гайдуцький П.І. Фінансування соціальної політики / Гайдуцький П.І., О.Є. Подолева. – К.: УАДУ, 1995. – 64 с.
2. Гончарова С.Ю. Соціальна політика : [Навч. посібник] / С.Ю. Гончарова, І.П. Отенко. – Х.: Вид. ХДЕУ, 2003. – 200 с.

3. Ник Вуйчич биография, жена и ребенок Ника Вуйчича. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: the-most-beautiful.ru/?q=nik-vuychich-biografiya-zhena-i.
4. Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці : [Практ. посіб.] / уклад. О.В. Бабак, І.В. Гладка, Н.М. Малиновська, В.Й. Скаковська; за заг. ред. В.М. Дьяченка, М.Л. Авраменка. – К. : «Ун-т Україна», Всеукр. центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. – 156 с.
5. Інклюзивна освіта: основні положення. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: metodist.ucoz.com/.../specosvita/inkluzija_osn.
6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження форм індивідуальної програми реабілітації інваліда, дитини-інваліда та Порядку їх складання». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/z1197-07.
7. Національна доповідь про людський розвиток «Україна: шлях до соціального залучення». – ПРООН в Україні, 2011.
8. Синьова О.П. Актуальні питання соціальної адаптації осіб з глибоким порушенням зору / Інвалід і суспільство: Проблеми інтеграції. - К.: А.Л.Д., 1995.
9. Софій Н.З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління : Навчально-методичний посібник / Кол. авторів : А.А. Колупаєва, Ю.М. Найда, Н.З. Софій [За заг. ред. Л.І. Даниленко]. – К. 2007. – 128 с.
10. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. — К.: УДЦССМ, 2002
11. Соціальна робота: Хрестоматія. — К.: УДЦССМ, 2001. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні / За ред. І.М. Григи, Т.В. Семигіної. — К., 2002.
12. Ода мужеству. – [Электронный ресурс] – Режим доступу: tubik-kubik.ru/v/1147/zapru-5025-5531.html
13. Цени то, что у тебя есть. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: www.youtube.com/watch?v=gMSOt6SJVA8
14. Фильм «А в душе я танцую». – [Электронный ресурс]. – Режим доступу: films.imhonet.ru/element/993195/movie-online/
15. Фильм «Ржавчина и кость». – [Электронный ресурс] – Режим доступу: gidonlinekino.com/2012/11/rzhavchina-i-kost

2.8. Сутність та структура соціально-культурної реабілітації людей з функціональними обмеженнями

2.8.1. План

1. Аналіз поняття «соціально-культурна реабілітація інвалідів» в працях вітчизняних та зарубіжних науковців.

2. Об'єкти та суб'єкти соціокультурної реабілітації.
3. Структурні компоненти соціально-культурної реабілітації людей з інвалідністю.
4. Система державних та приватних закладів, що забезпечують комплексну реабілітацію людей з інвалідністю та специфіка їх діяльності.

2.8.2. Завдання для студентів

1. Визначте сутність та структурні компоненти соціально-культурної реабілітації людей з інвалідністю. Наведіть приклади.
2. Проаналізуйте роботу з людьми з функціональними обмеженнями у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, в інших державних установах та громадських організаціях м.Чернігова (з досвіду проходження студентами різних видів практики).
3. Охарактеризуйте діяльність закладів, що забезпечують комплексну реабілітацію людей з інвалідністю та визначте специфіку їх діяльності.

2.8.3. Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю "соціально-культурна реабілітація", спираючись на відомі вітчизняні та зарубіжні трактування.
2. Назвіть об'єктів та суб'єктів соціокультурної реабілітації.
3. Перерахуйте заклади, які здійснюють соціокультурну реабілітацію.
4. Визначте та коротко охарактеризуйте коло реабілітаційних заходів, які може здійснювати соціальний працівник у роботі з інвалідом відповідно до рівня своєї професійної підготовки.
5. Визначте сутність та структурні компоненти соціально-культурної реабілітації інвалідів. Наведіть приклади.
6. Проаналізуйте основні принципи соціокультурної реабілітації інвалідів. Наведіть приклади їх дотримання в соціальній роботі.
7. Охарактеризуйте діяльність Управління праці та соціального захисту населення і управління соціального захисту населення райдержадміністрацій, міських рад у сфері соціальної підтримки інвалідів та членів їх сімей.
8. Охарактеризуйте діяльність територіальних центрів соціального обслуговування інвалідів на прикладі діяльності Чернігівського міського територіального центру соціального обслуговування.
9. Охарактеризуйте основні напрями роботи з інвалідами в інтернатних закладах (для дітей і дорослих, що мають психофізичні порушення у розвитку).
10. Охарактеризуйте діяльність центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів.

11. Охарактеризуйте соціальну роботу з людьми з особливими потребами у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (з досвіду діяльності таких центрів у м.Чернігові).
12. Охарактеризуйте напрями роботи з людьми з інвалідністю у громадських, благодійних організаціях та фондах.
13. Коротко охарактеризуйте Концепцію соціальної реабілітації інвалідів як один з основних документів, що регламентують роботу з даною категорією населення.

2.8.4. Методичні рекомендації

Готуючи відповідь на *перше питання* плану, доцільно провести аналіз на підставі предметності змісту таких опорних понять, як: «реабілітація» та «соціальна реабілітація інвалідів», які широко використовуються в науковій літературі. Визначте головний принцип реабілітаційного процесу. Проаналізуйте ряд програм соціокультурної реабілітації за кордоном, зокрема в США та Росії.

Під час відповіді на *друге питання*, зверніть увагу, на думку Н.М. Платонова щодо об'єктів соціокультурної реабілітації.

Відповідь на *третє питання* передбачає визначення структурних компонентів соціально-культурної реабілітації людей з інвалідністю. Здійсніть порівняльний аналіз із зарубіжним досвідом. Визначте, які використовуються форми сприяння соціальній інтеграції даної категорії в суспільство під час здійснення соціокультурної реабілітації.

Відповідь на *четверте питання* вимагає ознайомлення з діяльністю закладів, що забезпечують комплексну реабілітацію інвалідів та специфікою їх діяльності. Управління праці та соціального захисту населення і управління соціального захисту населення райдержадміністрацій, міських рад; Територіальні центри соціального обслуговування; Інтернатні заклади; Центри соціальної реабілітації дітей-інвалідів; Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; Благодійні організації та фонди.

Сутність, зміст, напрями соціальної реабілітації залежать від специфіки закладу, в якому вона проводиться, а також функцій, меж компетенції, повноважень цього закладу.

2.8.5. Література

1. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2961-15
2. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : Навчально-методичний посібник / А.Й. Капська. – К., 2003. – 140 с.
3. Пенішкевич Д.І. Соціальна педагогіка : Модульна технологія навчального курсу. Навчальний посібник / Д.І.Пенішкевич, Л.І.Тимчук – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 496 с.

4. Про актуальність та напрями вдосконалення фізичної реабілітації осіб з обмеженими фізичними можливостями. – [Електронний ресурс] – Режим доступу:www.horting.org.ua/node/667
5. Силкин Л.Н. Что такое психологическая реабилитация / Л.Н. Силкин // Наша жизнь. – М., 1982 – № 1. – С. 34–35.
6. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К.: УДЦССМ, 2000.
7. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / [О.В. Безпалько, І.Д. Зверєва, Т.Г. Веретенко] ; за ред. О.В. Безпалько. – К. : Академвидав, 2013. – 312 с.
8. Соціальна реабілітація молоді з обмеженою дієздатністю / За заг.ред. Пінчук І.М., Толстоухової С.В. – К.: УДЦССМ, 2000.
9. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. — К.: УДЦССМ, 2002.
10. Холостова Е.И. Социальная реабилитация : Учеб. Пособие / Холостова Е.И., Дементьева М.Ф. – 4-е изд. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2006. – 340 с.

3 Перелік питань до заліку

1. Визначте сутність основних понять дисципліни: «хвороба», «функціональні обмеження», «працевдатність», «непрацевдатність», «інвалід», «інвалідність».
2. Інвалідність, її фактори та моделі. Типологія інвалідності.
3. Етіологічний аналіз причин інвалідності.
4. Розкрийте основні права людей з інвалідністю та проблеми їх реалізації.
5. Назвіть заклади, що забезпечують навчання і виховання «особливих дітей» відповідно до порушень у їх розвитку.
6. Організація і особливості медичного обслуговування людей з функціональними обмеженнями.
7. Виділіть основні чинники, що визначають ставлення до людей з порушеннями фізичного та розумового розвитку.
8. Формування позитивного ставлення до людей з особливими потребами.
9. Охарактеризуйте сприйняття «особливих» людей в процесі еволюції людського суспільства.
10. Визначте ставлення до людей з обмеженими психофізичними можливостями на різних етапах розвитку українського суспільства.
11. Проаналізуйте спектр проблем, з якими стикається сім'я при народженні дитини з функціональними порушеннями. Охарактеризуйте можливі шляхи їх вирішення.
12. Проаналізуйте спектр проблем, з якими стикається сім'я, що виховує дитину дошкільного віку з функціональними порушеннями. Охарактеризуйте можливі шляхи їх вирішення.
13. Проаналізуйте спектр проблем, з якими стикається сім'я, що виховує дитину молодшого шкільного віку з функціональними порушеннями. Охарактеризуйте можливі шляхи їх вирішення.
14. Проаналізуйте спектр проблем, з якими стикається сім'я, що виховує дитину підліткового віку з функціональними порушеннями. Визначте можливі шляхи їх вирішення.
15. Проаналізуйте можливості проведення профорієнтаційної роботи серед підлітків і молоді з особливими потребами. Які заклади, установи, організації можуть бути залучені до такої діяльності?
16. Охарактеризуйте можливості професійної освіти для людей з обмеженими можливостями.
17. Визначте специфіку працевлаштування людини з особливими потребами. У чому полягають особливості організації робочого місця інваліда відповідно до порушень у його розвитку?
18. Розкрийте поняття «здоров'я», «охорона здоров'я», основи організації охорони здоров'я в Україні.
19. Розкрийте зміст організації медичної допомоги: структура закладів, їх призначення. Характеристика основних функцій різних закладів медичної допомоги.

20. Дайте характеристику поняття «тимчасова непрацездатність» та розкрийте її види.
21. Поясніть організацію і правові основи експертизи тимчасової непрацездатності.
22. Розкрийте функції лікуючого лікаря та заступника головного лікаря по експертизі. Функції та завдання лікарсько-консультаційної комісії (ЛКК).
23. Охарактеризуйте листок непрацездатності: функції, зміст бланка, основні правила видачі.
24. Розкрийте особливості порядку видачі листка непрацездатності: при захворюваннях і травмах; при вагітності і пологах; по догляду за хворим членом сім'ї.
25. Визначте основні проблеми людини з особливими потребами, пов'язані з її доступом до об'єктів соціальної інфраструктури.
26. Охарактеризуйте систему органів медико-соціальних експертних комісій.
27. Завдання керівних і наукових органів МСЕК.
28. Функції первинних загальних МСЕК.
29. Призначення і завдання спеціалізованих МСЕК.
30. Особливості діяльності вищих МСЕК.
31. Офіційна класифікація причин функціональних обмежень, підстави їх встановлення.
32. Розкрийте сутність дитячої інвалідності: діти-інваліди та інваліди з дитинства.
33. Інвалідність у зв'язку з аварією на ЧАЕС.
34. Дайте визначення поняття нещасного випадку, каліцтва, аварії та катастрофи. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків на виробництві.
35. Дайте визначення поняття професійного захворювання. Які правові основи та особливості експертизи при встановленні інвалідності від професійного захворювання.
36. Розкрийте вступні положення, загальні підстави, критерії визнання людини інвалідом.
37. Назвіть підстави для встановлення I-II-III групи інвалідності.
38. Розкрийте сутність поняття нещасного випадку, каліцтва, аварії та катастрофи.
39. Класифікація нещасних випадків. Нещасні випадки, що кваліфікуються як трудове каліцтво.
40. Розкрийте порядок розслідування та обліку нещасних випадків на виробництві. Нещасні випадки, пов'язані з трудовою діяльністю.
41. Дайте визначення поняття професійного захворювання, їх класифікація. Порядок встановлення, розслідування та обліку професійних захворювань.
42. Назвіть особливості порядку встановлення категорії інвалідності залежно від причин звільнення зі Збройних Сил та учасникам АТО.

43. Охарактеризуйте процедуру встановлення інвалідності у дітей та дорослих. Підбір навчально-виховних закладів для дітей з особливими потребами.
44. Здійсніть аналіз законодавства України у сфері соціального захисту людей з інвалідністю: Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991р.); Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2006 р.); Закон України «Про освіту» (1991 р.); Закон України «Про дошкільну освіту» (2001 р.); Закон України «Про позашкільну освіту» (2000 р.); Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.) та інші закони та підзаконні нормативні акти.
45. Архітектурно-просторові та середовищні бар'єри у доступі людей з інвалідністю до об'єктів соціальної інфраструктури та можливості їх усунення.
46. Розкрийте особливості організації реабілітаційного процесу, державна та індивідуальні програми реабілітації людей з функціональними обмеженнями.
47. Напрямки, види реабілітації людей з інвалідністю, їх коротка характеристика.
48. Розкрийте сутність ерготерапії як напряму соціальної роботи з людьми з ортопедичними порушеннями.
49. Розкрийте зміст соціальної реабілітації людей з інвалідністю.
50. Розкрийте зміст медичної реабілітації людей з інвалідністю.
51. Розкрийте зміст психологічної реабілітації людей з інвалідністю.
52. Розкрийте зміст професійної реабілітації, її складові.
53. Охарактеризуйте етапи професійної реабілітації: професійна орієнтація, визначення трудових можливостей інваліда; професійне навчання, підготовка інваліда до праці; безпосереднє працевлаштування інваліда; створення на виробництві необхідних умов праці.
54. Розкрийте зміст профорієнтації молоді з функціональними обмеженнями.
55. Визначте проблеми середньої спеціальної та вищої освіти людей з інвалідністю.
56. Розкрийте особливості працевлаштування людини з обмеженими психофізичними можливостями: від законодавчо закріплених положень до реалій сучасного світу.
57. Розкрийте зміст і значення інклюзивної освіти в Україні.
58. Розкрийте сутність поняття «соціально-культурна реабілітація інвалідів» в працях вітчизняних та зарубіжних науковців.
59. Система державних та приватних закладів, що забезпечують комплексну реабілітацію людей з інвалідністю та специфіка їх діяльності.

4 Творчі завдання

1. Написати твір-мініатюру на тему: «Інвалід – не той, у кого нема ноги. Інвалід – той, хто ние, дивлячись на свою ранку (фізичну чи душевну) і чекає, коли його почнуть жаліти і підтримувати... Інвалідність – не стан, а спосіб життя... » (С.Янковський).
2. Написати твір-мініатюру на тему: «Моє бачення можливостей активізації внутрішньосімейних ресурсів родини, що виховує дитину з особливими потребами, для подолання стану психоемоційної кризи».
3. Написати твір-мініатюру на тему: «Один чоловік постійно бідкався та дорікав Богові, що ходить босий, але лише до того дня, коли побачив людину без ніг» (арабська притча).
4. Написати твір-мініатюру на тему: «У цьому світі немає ані щастя, ані нещастя. І те і інше пізнається лише у порівнянні. Тільки той, хто був безмежно нещасний, може пізнати безмірне блаженство. Потрібно забажати смерті, щоб зрозуміти яким прекрасним є життя» О. Дюма. Чому люди з особливими потребами, які навчилися жити з своїми особливостями, вважають себе щасливими?»
5. Написати невеличке (на одну сторінку) есе «Мій власний досвід і ставлення до інвалідності».
6. Проаналізувати процес формування соціальної недостатності особистості з точки зору медико-соціальної моделі інвалідизації особистості у людини з вродженими дефектами зорового аналізатора, що виховувалася в інтернаті.
7. Проаналізувати процес формування соціальної недостатності особистості з точки зору медико-соціальної моделі інвалідизації особистості у людини з порушеними функціями опорно-рухового апарату (причина: пологова травма).
8. Проаналізувати процес формування соціальної недостатності особистості з точки зору медико-соціальної моделі інвалідизації особистості у людини з слабко розвиненим слухом, що виховувалася в сім'ї глухонімих батьків.
9. Проаналізувати процес формування соціальної недостатності особистості з точки зору медико-соціальної моделі інвалідизації особистості у людини з деформацією кисті правої руки (травма, отримана в віці 8 місяців), що виховувалася в сім'ї алкоголезалежних людей.
10. Проаналізувати процес формування соціальної недостатності особистості з точки зору медико-соціальної моделі інвалідизації особистості у людини з дитячим церебральним паралічем з благополучної сім'ї.
11. Розробити зразок соціальної реклами (буклет, малюнок, що може бути використаний на сіті-лайтах чи білбордах), яка б була спрямована на

формування позитивного ставлення громадськості до людей з особливими потребами.

12. Проаналізуйте соціально-педагогічну ситуацію:

«У парку гуляли дві мами з маленькими дітьми. Мами жваво обговорювали «досягнення» своїх малюків, у той час, як хлопчики гралися неподалік. Повз них проходила жінка, що штовхала інвалідного візка. Одна із мам доволі голосно сказала: «Що за життя з калікою. Краще вже б помер, або залишила його в роддомі, коли дізналася, що інвалід...»

13. Проаналізуйте соціально-педагогічну ситуацію:

«У загальноосвітній школі в рамках програми інклюзивної освіти в третьому класі навчається дівчинка з легкою формою дитячого церебрального паралічу. Доволі часто класний керівник З-Б спостерігає, як на перервах діти ображають школярку, насміхаються з її незграбних рухів, кличуть пограти в «доганялки». Визначте можливі дії класного керівника у такій ситуації».

14. Проаналізуйте соціально-педагогічну ситуацію:

«Згідно з регіональною програмою забезпечення доступу інвалідів до об'єктів соціальної інфраструктури у будинку, де живе чоловік з важкими порушеннями опорно-рухового апарату спорудили пандус. Але чоловік, хоча й живе на першому поверсі, не може подолати кілька сходинок у під'їзді, що ведуть до його оселі. Які можливі дії соціального працівника, що працює в мікрорайоні, для забезпечення безперешкодного виїзду і в'їзду такої людини?»

15. Розв'яжіть соціально-педагогічну задачу:

«У сім'ї виховується двоє дітей: Оленка (11 років, ДЦП) та Катруся (8 років, здорова). Розробіть рекомендації для батьків стосовно особливостей виховання їх дітей».

16. Розробіть рекомендації для батьків, які виховують дитину з особливими потребами.

Рекомендована література

1. Айшервуд М.М. Полноценная жизнь инвалида / М.М. Айшервуд; [пер. с англ.]. – М.: Педагогика, 1991. – 88 с.
2. Алфьорова Г.В. Нові підходи до корекційно-розвиваючої роботи з дітьми з обмеженими можливостями здоров'я / Г.В. Алфьорова // Дефектологія. – 2001. – № 3. – С. 10–17.
3. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А.Й.Капська, О.В.Безпалько, Р.Х.Вайнола. – К., 2002.
4. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник / О.В. Безпалько. – К., 2003. – 140 с.
5. Битов А.Л. Особенный ребенок: исследования и опыт помощи. Проблемы интеграции и социализации / А.Л. Битов. – М., 2000.
6. Виховання дітей з особливими потребами в сім'ї. – К., 1998.
7. Вовканич А.С. Програма підготовки спеціалістів-реабілітологів / А.С. Вовканич, В.М. Трач, Г.В. Тупайло // Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. – К.: А.Л.Д., 1995. – 38 с.
8. Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці : [Практ. посіб.] / уклад. О.В. Бабак, І.В. Гладка, Н.М. Малиновська, В.Й. Скаковська; за заг. ред. В.М. Дьяченка, М.Л. Авраменка. – К.: "Ун-т Україна", Всеукр. центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. – 156 с.
9. Грачев Л.Г. Программы социальной работы с семьями, имеющими детей-инвалидов / Л.Г. Грачев. – М., 1992.
10. Дубич К.В. Ставлення суспільства до людей з обмеженими фізичними можливостями / К.В. Дубич // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – № 3 (44). – С. 30–35.
11. Іванова І.Б. Діти з особливими потребами: проблема термінологічного визначення / І.Б. Іванова // Дефектологія. – 1999. – № 1. – С. 2–7.
12. Іванова І.Б. Соціально-психологічні проблеми дітей-інвалідів / І.Б. Іванова. – К.: Логос, 2000. – 87 с.
13. Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції. – К.: АЛД, 1995. – 112 с.
14. Капська А.Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : Навчально-методичний посібник / А.Й. Капська. – К.,: УДЦССМ, 2001.
15. Качан Л. Турбота про інвалідів – справа всенародна / Л. Качан // Соціальний захист. – 1999. – № 8. – С. 28–31.
16. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка / Л.Г. Коваль, І.Д. Зверева, С.Р. Хлєбїк. – К.: ІЗМН, 1997.
17. Коваль Л.Г. Соціально-педагогічна підтримка дітей з різними соціальними та фізичними аномаліями / Соціальна педагогіка. Соціальна робота. [Навчальний посібник] / Л.Г. Коваль, І.Д. Зверева, С.Р. Хлєбїк. – К.: ІЗМН., 1997.

18. Комарова Н.М. Інвалідність як соціальна проблема сучасного українського суспільства / Н.М. Комарова, Р.Я. Левін, О.В. Вакуленко // Український соціум. – 2003. – № 1 (2). – С. 38–45.
19. Конвенція ООН про права дитини. – К. ЮНІСЕФ, 2003.
20. Кравченко Р.І. Соціальна робота з розумово відсталими людьми: Навчальний посібник / Р.І. Кравченко. – К., 2001.
21. Левченко И.Ю. Технологии обучения и воспитания детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата / И.Ю. Левченко, О.Г. Приходько. – М.: Академия, 2001.
22. Ляшенко В.І. Життя без перешкод. Методичний посібник по створенню безбар'єрного середовища для дітей-інвалідів / В.І. Ляшенко. – Миколаїв: Редакційно-видавничий відділ Державного комплексу соціальної реабілітації дітей-інвалідів, 2008. – 68 с.
23. На допомогу батькам, що мають дітей з особливими потребами / [Л.В. Борщевська, Л.В. Зіброва, І.Б. Іванова та ін.]. – К., 1999.
24. Пархомов С. Увага до проблем інвалідів / С. Пархомов, Л. Польовий // Соціальний захист. – 1999. – № 1. – С. 30–37.
25. Пенішкевич Д.І. Соціальна педагогіка: Модульна технологія навчального курсу. Навчальний посібник / Д.І. Пенішкевич, Л.І. Тимчук – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 496 с.
26. Поляк О.В. Проблеми соціальної реабілітації осіб з обмеженою дієздатністю – «духовна реабілітація» / О. Поляк // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : збірник наукових праць. – К. : Університет "Україна", 2004. – 448 с.
27. Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ сторіччя: Наук.-метод. зб.: у 2 ч. / І.Г. Єрмаков (ред.). – К.: ІЗМН, 1998.
28. Реабілітація дітей з функціональними обмеженнями засобами мистецтва / За ред. А.Й. Камської. – К.: ДЦССМ, 2002. – 96 с.
29. Сводіна В.М. Інтегроване виховання школярів з обмеженими можливостями здоров'я / В.М. Сводіна // Дефектологія. – 1998. – № 6. – С. 31–39.
30. Синьов В.М. Основи дефектології / В.М. Синьов, Т.М. Коберник. – К.: Вища школа, 1994.
31. Силкин Л.Н. Что такое психологическая реабилитация / Л.Н. Силкин // Наша жизнь. – М., 1982. – № 1. – С. 34–35.
32. Сім'я та проблеми дитячої інвалідності // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої Міжнародними дню інвалідів та Всеєвропейському тижню артизму. – Донецьк. 25–28 листопада 1997 р. – Донецьк, 1997. – 40 с.
33. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / [За заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової]. – К.: УДЦССМ, 2000.

34. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник / За ред. Капської А.Й. – К., 2000.
35. Социальная педагогика: Курс лекций / Под ред. М.А. Галагузовой. – М., 2000.
36. Соціальна реабілітація молоді з обмеженою дієздатністю / За заг. ред. Пінчук І.М., Толстоухової С.В.– К.: УДЦССМ, 2000.
37. Соціальна робота: технологічний аспект. / За ред.. А.Й. Капської. – К., 2004.
38. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями (навчально-методичний посібник). – К.: ДЦССМ, 2003. – 168 с.
39. Социальная работа: теория и практика / Е.И. Холостовой, А.С. Сорвина. – М., 2001.
40. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями. – К., 2003.
41. Специальная педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л.И. Аксенова, Б.А. Архипов, Л.И. Белякова и др. / Под ред. Н.М. Назаровой. – М.: Академия, 2000.
42. Технологии социальной работы. Учебник / Под ред. Холостовой Е.И. – М., 2001.
43. Технології соціально педагогічної роботи: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. А.Й. Капської. – К., 2000.
44. Шептенко П.А. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособие для студ. высш. пед-учеб. заведений / П.А. Шептенко, Г.А. Воронина. – М.: Академия, 2001.
45. Язвина И.М. Совершенствование управления системой социальной реабилитации. – М.: ВОС., 1985.

Додаткова:

1. Довідник матері особливої дитини. – К.: Віпол, 1999. – 136 с.
2. Іванова І.Б. Соціально-педагогічна робота з дітьми-інвалідами в системі соціальних служб для молоді: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 13.00.05 / Київський університет ім. Т.Г. Шевченка / І.Б. Іванова. – К., 1998. – 19 с.
3. Жмир В. Дослідження кризових ситуацій та шляхів їх подолання в сім'ях інвалідів з психічним захворюваннями / В. Жмир, С. Циганок // Соціальна педагогіка і соціальна робота. – 1999. – № 3–4. – С. 100–125.
4. Збірник нормативно-консультативного спрямування з медико – психологічних та юридичних питань для молодих людей з вадами здоров'я / Упорядник: В. Пушкар. – 1998. – № 4. – 42 с.

5. Зимин Б.В. Социально-трудовая реабилитация и интеграция слепых / Б.В. Зимин. – М.: ВОС., 1979.
6. Ипполитова М.В. Воспитание детей с церебральным параличом в семье / М.В. Ипполитова, Р.Д. Бабенкова, Е.М. Мастюкова. – М., 1993.
7. Кантор В.З. Самодеятельный художественный коллектив как фактор социальной реабилитации слепых и слабовидящих: Дис. канд. пед. наук. – Л., 1989. – 163 с.
8. Кокколова Н. Розв'язання проблеми інвалідності — одне з найважливіших питань соціального захисту / Н. Кокколова // Соціальний захист. – 1999. – № 5. – С. 22–24.
9. Комплексная реабилитация детей с детским церебральным параличом: Методические рекомендации. – М., 1998.
10. Літопис Руський за Іпатським списком. – К.: Дніпро, 1980.
11. Мастюкова Е.М. Они ждут нашей помощи / Е.М. Мастюкова, А.Г. Московкина. – М.: Педагогика, 1991.
12. Медико-социальная реабилитация больных и инвалидов вследствие детского церебрального паралича. – М., 1991.
13. Оздоровлення дітей та молоді з різним рівнем здоров'я. Методичні рекомендації в II частинах / Упорядники Шатохіна О.К., Топеха Н.Л. – К.: УДЦССМ, 1998.
14. Особенности психофизического развития учащихся специальных школ для детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата / Под. ред. Т.А. Власовой. – М., 1985.
15. Платонова Н.М. Основы социальной педагогики. Учеб. пособ. / Н.М. Платонова – СПб : Изд-во СПб ун-т., 1997.
16. Рейфман М.Б. Социальная реабилитация (опыт работы Московского областного правления). – М.: ВОС, 1981. – 51 с.
17. Синьова Є.П. Актуальні питання соціальної адаптації осіб з глибокими порушеннями зору / Є.П. Синьова // Інвалід і суспільство: проблеми інтеграції: збірник. – К., 1995. – Вип. 1.
18. Український державний центр ССМ. Донецький обласний центр ССМ. Матеріали міжнародної практичної конференції: "Соціальна реабілітація та адаптація дітей та молоді з особливими потребами". 2-4 червня 1999 року. – Донецьк, 1999. – 50 с.
19. Феоктистова В.А. Цели, содержание и пути социально-трудовой реабилитации слепых / В.А. Феоктистова // Сб. по реабилитации слепых (под ред. А.Г. Литвака). – М.: ВОС., 1982.
20. Фирсов М.В. Теория социальной работы / М.В. Фирсов, Е.Г. Студенова. – М.: Владос, 2000.
21. Хрусталева С.А. Методика и практика социально-психологической реабилитации незрячих / С.А. Хрусталева, С.А. Гильд, Л.И. Боброва. – М.: ВОС., 1986.

22. Якубенко С.О. Соціальний захист дітей-інвалідів / С.О. Якубенко // Соціальний захист. – 1999. – № 5. – С. 22–24.

Інформаційні ресурси

1. Дети-инвалиды – проблемы обучения и реабилитации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.youtube.com/watch?v=x_ierKbLpKk
2. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/875-12
3. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2961-15
4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження форм індивідуальної програми реабілітації інваліда, дитини-інваліда та Порядку їх складання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/z1197-07
5. Офіційний сайт Мінпраці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish/category>.
6. Пирог Л.А. Сучасний стан проблем осіб з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com/1_NIO.../3_98599.doc.htm
7. Реалізація державної соціальної політики щодо інвалідів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mlsp.gov.ua/labour/.../article;...id...
8. Соціальна реабілітація інвалідів засобами спорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.defes.lviv.ua/invalid_u.htm
9. Черняева Т.И. Социальная реабилитация «нетипичных» детей. (Зарубежный и российский опыт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.isras.ru/files/File/Socis/2005-6/chernyaeva_soc_rehabi.pdf.
10. Соціально-побутове орієнтування дітей з порушеннями зору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrarticles.pp.ua/nauka/10548-socialno-bytovaya-orientirovka-detej-s-narusheniem-zreniya.html>